

Motion till riksdagen 2022/23:402

av **Niklas Karlsson och Åsa Eriksson (båda S)**

Statsbidragsprincip

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anta en statsbidragsprincip och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

År 2021 bestod nästan hälften av statsbidragen till kommuner och regioner av riktade bidrag.

De riktade statsbidragen till kommunerna har också ökat över tid. Under 2018 utgjorde de riktade statsbidragens andel av de totala statsbidragen till kommunerna cirka 37 procent. Bland annat Statskontoret har påvisat denna utveckling i uppföljning av statens styrning av kommunerna.

Kommunutredningen, med uppdrag att stärka kommunernas kapacitet att klara välfärdsuppdraget, belyste särskilt de riktade statsbidragen som en utmaning för kommunsektorn i sitt slutbetänkande (SOU 2020:8). Statens styrning av kommuner och regioner har också varit föremål för den statliga Tillitsdelegationens arbete (SOU 2019:43). I sitt delbetänkande konstaterade delegationen att alltför stort fokus på enbart formell styrning oftast inte ger önskat resultat. Tillitsdelegationen föreslog att regeringen som huvudprincip ska använda sig av generella statsbidrag och att alla riktade statsbidrag ska föregås av en analys av hur de påverkar de berörda verksamheterna.

I huvudsak delas riktade statsbidrag in i två kategorier: dels kostnadsersättningar som är en statlig ersättning för något som kommuner eller regioner är skyldiga att utföra, dels riktade statsbidrag som är avsedda att stimulera utveckling inom ett visst område. Framförallt de befolkningsmässigt små kommunerna kan ha svårt att möta de krav som kopplas till de olika statsbidragen. Det beror inte minst på kommunernas olika förutsättningar att hantera den statliga styrningen, som därmed riskerar att minska den nationella likvärdigheten. Dessutom medför de riktade statsbidragen administrativa kostnader för både kommunerna och staten.

Det kan därmed finnas en konflikt mellan statens styrning och den kommunala självstyrelsen. Den ökade omfattningen av riktade statsbidrag innebär att inriktningen och prioriteringar inom kommunernas verksamheter i allt högre utsträckning styrs av de riktade statsbidragen, snarare än av kommunernas egna behov och egna politiska avvägningar.

För att stärka kommunernas framtida kapacitet att klara av sina åtaganden, upprätthålla nationell likvärdighet i välfärdsuppdraget och stärka det kommunala självstyret finns det anledning för staten att i ökad utsträckning ge bidrag i form av generella statsbidrag. De negativa effekter för kommunerna som är förenade med riktade statsbidrag skulle då kunna minskas och samtidigt förbättras kommunernas möjligheter att dels bedriva sin verksamhet på ett strategiskt och effektivt sätt, dels anpassa den efter lokala behov.

Det är förvisso tveksamt om principer för statsbidrag skulle lämpa sig för lagstiftning. Ett alternativ för att skapa förutsättningar för en långsiktig lösning vore därför att riksdagen får ta ställning till en så kallad statsbidragsprincip, i enlighet med Kommunutredningens förslag, på ett sådant sätt som gjordes med finansieringsprincipen. Riksdagen kan sedan välja att godkänna principen om den vill att den ska vara ledande för hur riktade statsbidrag ska ges.

Regeringen föreslås lägga fram ett förslag om godkännande av en statsbidragsprincip till riksdagen. Principen ska ge vägledning vid överväganden om att tillskapa riktade statsbidrag samt vid utformning och hantering av sådana bidrag. Den ska däremot inte tillämpas på kostnadsersättningar.

Principen skulle innebära att staten primärt ska överväga att använda andra sätt än riktade statsbidrag när den vill styra hur kommunerna bedriver en verksamhet. Om riktade statsbidrag beslutas ska de om möjligt och lämpligt klustras (grupperas) inom olika kommunala verksamhetsområden. Riktade statsbidrag som inte har klustrats ska i regel vara tidsbegränsade så att de kan betalas ut under högst två år. Om riktade statsbidrag är tänkta att betalas ut under längre tid än två år ska medlen efter två år överföras till generella statsbidrag. Ett riktat statsbidrag ska dessutom vara av en sådan storlek att en enskild kommun rimligen ska kunna finansiera en insats av någon betydelse för den, även med beaktande av administrativa kostnader för att söka och avrapportera bidraget.

Niklas Karlsson (S)

Åsa Eriksson (S)